

TEMATSKA PREDAVANJA O NEHDŽUL-BELAGI

Nemoć izražaja zahvale Allahu dž.š.

Staza rječitosti počinje riječima:

“Hvala se duguje Bogu, Čiju slavu govornici ne mogu iskazati, Čije darove brojitelji ne mogu izbrojati, a Čije pravo ne mogu odužiti oni koji se trude.”

Zašto je nemoguće odužiti Božije pravo? Postoji nekoliko razloga. Ne možemo izbrojati Božije blagodati pa je prirodno da ih ne možemo ni odužiti.

Shvatamo svoju dužnost da se odužimo Bogu za bezbrojne blagodati i znamo da je Bog sve to stvorio, pa i nas same. Mi kao stvorenja Božija ograničeni smo i imamo dužnost da mu se odužimo zato što spadamo u ta stvorenja koja se trebaju odužiti za druge blagodati. Davud a.s. u obraćanju Bogu kaže:

“Bože moj, znam da Ti se trebam odužiti, ali čime da Ti se odužim kad su moje misli, moj jezik, moje promišljanje o Tebi opet Tvoja stvorenja. Čime god da se odužim opet imam dug i za njega da Ti se odužim. Nisam moćan da Ti se odužim koliko trebam.”

U tom trenutku dolazi mu nadahnuće od Boga:

“O Davude, upravo to što si spoznao da Mi se trebaš odužiti za svaku blagodat datu tebi, to je ono što Sam htio i ti si se time odužio.”

Ako se neko hoće pokajati Bogu a zakinuo je pritom nekom pravo, ovo obraćanje Bogu nije dovoljno, ma koliko se on kajao što je nečije pravo pogazio. Prvo je dužan uzvratiti na štetu koju je načinio pa tek onda pokajati se Bogu. Sama svijest da smo nekom nešto dužni čini dobru osnovu pokajanja, ali ne i dovoljnu. Trebamo otići onome kome smo nanijeli štetu i vratiti mu njegovo pravo, npr. u kidanju rodbinskih veza, neposlušnosti roditeljima itd.

Prava ljudi moraju se upotpuniti, bila ona materijalna ili duhovna. Pokajanje podrazumijeva i da se Božija prava zadovolje, npr., ako nije klanjao namaze u propisanom vremenu i potrebnom broju, mora ih nadoknaditi; ako nije otišao na Hadždž kad je bio zdrav i u finansijskoj

moгуćnosti, treba otići kad stekne spomenute uvjete. Sve su to Božija prava koja se moraju ispuniti ili nadoknaditi. Vidimo da moramo Božija prava ispuniti, a Imam Ali a.s. u vezi s time na početku prve hutbe kaže:

“Hvala se duguje Bogu, Čije se pravo ne može odužiti.”

Vidimo da je uvjet pokajanja da se Bogu odužimo. Kako sravniti ove dvije kontradikcije? Kada kažemo Božije pravo, ne misli se direktno na Božije pravo, nego na izvršenje odredbi i obaveza koje smo dužni činiti prema Bogu. Bog nam je naredio izvršenje tih obaveza da bi nam putem njih dao druge blagodati:

Uzvišeni nam hoće poručiti: Izvršavajte obaveze da bih vam Ja dao da se uspinjete stazom savršenstava. Izvršavanje farzova predstavlja način kretanja prema savršenstvu. Ako bi bilo doslovno značenje oduživanja Bogu, onda se postavlja pitanje čime da se odužimo?

“Ovaj razum koji si mi dao, Bože, zahtijeva još jednu zahval-nost, a ja nemam ničim drugim da Ti se zahvalim.”

Na ovaj način Bog nam je dao Svoju blagodat i uputio nas. Neki su pojedinci na početku, kada su primili Islam, smatrali da im neko duguje zahvalnost za to što su postali muslimani. Vidimo razliku u shvaćanju Davuda a.s. i ovakvih pojedinaca.

“Hvala se duguje Bogu, Kojeg razumska hrabrost najviša ne može procijeniti, te shvaćanja zadubljena ne mogu doseći.”

Ovdje su navedene dvije usporedne sličnosti. Biće Božije predstavljeno je u liku beskrajno velike planine i koliko god čovjek imao želju i volju da nadmaši tu planinu i da je dosegne, ne može. Ova usporedba može se komparirati i s nebesima i Zemljom: koliko se god čovjek vinuo svojim mislima da Ga dokuči, on to ne može. Na drugom mjestu Imam Ali a.s. poredi Ga s beskrajno dubokim okeanom i koliko god čovjek svojim mislima pokušao zaroniti da bi dosegnuo dno, nemoćan je.

Zbog čega ova nemoć? To je zbog toga što su Božiji sifati (atributi, svojstva) bezgranični i nedokučivi.

Imam Ali a.s. nastavlja:

“Hvala se duguje Bogu, Njemu, za Čija svojstva nemaju granice nikakve, niti opisa ikakva – nije određeno vrijeme nikakvo i nije ustvrđeno trajanje nikakvo.”

Ova rečenica može biti višeznačna. Jedan aspekt tog tumačenja jeste da je broj Božijih svojstava (sifata) neograničen. Mi kao obična ljudska stvorenja pokušavamo to dokučiti na način da ih podredimo svom shvatanju, ili pokušavamo dosegnuti ono znanja što nam je od Boga dato pa ih nabrajamo, ali je sve to ograničeno našim razumijevanjem. Drugi aspekt gledanja na ovo tumačenje predstavlja se tako da Božiji sifati potječu iz Njegove biti (zāta), On

nema sporedne organe. Naprimjer, kada kažemo Bog je Stvaralac, to ne znači da On jednim Svojim djelom nešto stvara a da je nešto drugo Bog. Kada kažemo: O Bože, o Živi, nismo napravili razliku jer smo i u jednom kao i u drugom dozivanju dozvali Jednog Jedinog Boga. Kada konstatiramo da su Božija svojstva zapravo Njegova bit (zāt), onda zaključujemo da su i Njegova svojstva neograničena. Kada spomenemo neku od Njegovih odlika, ona nema granica.

Treći aspekt: kada se kaže da sifati nemaju granica, time se još jednom potcrtava, samo drugim sinonimom, da nema ništa kod Boga što je ograničeno.

Četvrti aspekt tumačenja može biti i to da je u Božijem lancu stvaranja toliki broj Njegovih stvorenja u kojima se očituju Njegovi sifati da je neograničen broj tih stvorenja koje On skrbi i ko-jima daje život i egzistenciju.

Peti aspekt ogleda se u tome da On nema ograničenog vremena niti ograničenog vremenskog opsega postojanja. Drugim riječima, vremenske odrednice Njemu se ne pripisuju, jer je vrijeme obično stvorenje i ne utječe na Stvoritelja. Vrijeme nastaje ondje gdje postoji kretanje, tamo gdje nema kretanja, nema ni vremena.

Bogu smo pripisali afirmirajuća i negirajuća svojstva. Negirajuća su svojstva čak važnija s arifskog stajališta, jer oni kažu da ne može čovjek dostići visoke duhovne stupnjeve sve dok ne raščisti s onim što Bog nije. Prva negirajuća odredba koja opisuje Boga jeste la ilahe illallah i njome su sva ostala negirajuća svojstva pokrivena. Vidimo da Imam Ali a.s. započinje zahvalu Bogu upravo negirajućim svojstvima, a nakon nekoliko negirajućih on započinje s afirmirajućim. Prvo govori šta Bog nije, da bi prešao na ono šta Bog jeste. "Hvala se duguje Bogu, On je stvorio svjetove svemoćnošću Svojom. U vjeri je na prvom mjestu svjedočenje Njega."

Da bismo pobliže shvatili prvu hutbu iz Staze rječitosti, potrebno je objasniti temu silogizma iz logike. Silogizam je skup dviju ili više uvodnih premisa iz kojih dobijamo jedan rezultat. U silogizmu se rezultat treba direktno iz premisa dobiti. Ilustracija silogizma izgledala bi ovako: pretpostavimo da je prva premissa $A=B$ i druga $B=C$. Iz ovih dviju premisa direktno izvlačimo rezultat da je $A=C$. Prirodno je da rezultat prvog silogizma koristimo kao uvod za jedan drugi silogizam i tako dobijemo treći rezultat. Ovakav oblik donošenja zaključka metodom silogizma naziva se složeni silogizam i ovakva vrsta izvođenja može ići do beskonačnosti. Ovakav oblik silogizma uočljiv je u prvoj hutbi Imama Alija a.s. iz čega izvodimo zaključak da je potpunost spoznaje Boga ne-giranje svojstava Bogu kao zasebnih entiteta.

Drugim riječima, dok jedan arif ne dođe do stepena kada zanegira sva svojstva – dakle attribute kao nešto odvojeno od zata Božijeg – on nije stigao do savršenstva spoznaje. Sama riječ svojstvo asocira na to da ja nisam ona moja bit. Pri tome treba rasčlaniti dvije stvari:

imamo svojstvo i ono što drugi opisuju. Onaj koji opiše Boga nečim izvanjskim sigurno je da mu je nešto pripisao, atributiranjem svojstva Bogu pridodali smo Mu nešto što je izvan Njegove biti, nešto što je izvana. Onaj koji je Njemu nešto pripisao sigurno je da Ga je učinio dvojnim i sigurno Ga je podijelio na dijelove. Nešto što je sastavljeno iz nečega jeste skup, jer objedinjuje više elemenata. Da li je moguće da Bog bude takav da je sačinjen iz dijelova? Sigurno je da nije tako. Imam Ali a.s. u hutbi zaključuje da je Onaj koji ga je vidio u dijelovima zasigurno neznalica.

Zaključak. Onaj koji pripisuje Bogu (dunjalučke) osobine, nije Ga ni spoznao. Imam Ali a.s. otvarajući ovu hutbu, počeo je od jedne niže tačke uspinjući se postupno u potvrđivanju vjerskih načela, pokazujući razine vjerovanja, i došavši do vrhunca on bi se ponovo vratio na početnu tačku.

Postavlja se pitanje zašto se koriste izrazi: Onaj Koji vidi, Onaj Koji čuje? Vidimo u Kur'anu i Sunnetu, a i sam Imam Ali vjeruje i potvrđuje, da su atributi Božiji kvalitativno neograničeni. Na kraju je rekao da je vrhunac spoznaje ne pripisivati Bogu attribute?

Na svim mjestima gdje mi Bogu pripisujemo svojstva to činimo upoređivanjem Boga i stvorenog, tj. onoga što mi percipiramo od svojstava u spoljnom svijetu. Naprimjer, ako neko pomiluje dijete, mi iz toga razumijevamo da taj čovjek ispoljava milost prema tom djetetu, te na osnovu toga poimamo kako je i Bog milostiv prema nama.

Važno je naglasiti da ova svojstva koja pripisujemo Bogu predstavljaju rezultat našeg poimanja; mi smo ih stvorili i upoređivanjem toga s Bogom, Njemu smo to pripisali. Nemoguće je da mi imamo neke druge percepcije osim ovih oblika percepcije. Bog je jedna Zbilja, ništa više. Poslanici koji su dolazili da prenesu Božiju poruku bili su dužni da zbilje, koje su nam trebali prenijeti, objasne na nivou našeg razumijevanja i na način kako mi stvari poimamo. Kada Imam Ali a.s. na početku spominje svojstva i govori da su ona beskonačna, on podrazumijeva način na koji mi shvatamo. Ako kažemo da je Allah moćan, onda treba da znamo da je cijela Njegova zbilja (zāt) moćna, a ako za Njega kažemo da je milostiv, onda trebamo razumjeti da je cijela Njegova zbilja takva.